

from any foreign church administrative center were visualized. The research of foregoing problems and their science generalization were conducted by comparative analysis of All-Ukrainian and regional particularities of a religious process.

Research goal and objectives are focused on the study of factors which influence on the formation of trust (disbelieving) to functioned on the territory of Ivano-Frankivsk region various churches and church-religious associations. Obviously, it determines the status and prospects of an interdenominational and ideological tolerance in the context of a modern life religion in the Carpathian region.

Keywords: Ivano-Frankivsk region, the Church, the Ukrainian Orthodox Church Kiev Patriarchate, the Ukrainian Greek Catholic Church, Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, the Ukrainian Orthodox Church Moscow Patriarchate parish, religious organization, religious community, confession, confessional conflicts.

Надійшла до редакції 18.08.2016 р.

УДК 316.346

© Світлана Щудло
(Рівне)

ВЧИТЕЛІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА СПІЛЬНОТА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ TALIS

Автор обґрунтовує актуальність включення України до міжнародних порівняльних досліджень у сфері освіти. У статті розкривається потенціал міжнародного опитування TALIS для проведення освітніх реформ в українському суспільстві, насамперед реформи середньої освіти. Включення України до міжнародних освітніх досліджень розглядається автором як механізм підвищення якості освіти та інтеграції України в європейський освітній простір. У статті автор розкриває мету, завдання та особливості проведення опитування TALIS та перспективи реалізації цього проекту в Україні.

Ключові слова: TALIS, міжнародні освітні дослідження, вчителі, директори.

Добре відомими для усіх освітян є слова українського генія Івана Франка «Учителем школа стоїть...», у яких наголошується на значимості особистості вчителя, його професійності, майстерності, компетентності, ціннісних орієнтацій, моральних якостей в освітньому процесі. Реформування освіти, а саме проведення шкільної реформи, вимагає звернення особливої уваги до вчителів як соціально-професійної групи. У Концепції «Нової школи», яка представлена як стратегічний документ реформування середньої освіти і знаходиться в даний час на громадському обговоренні, зокрема зазначається, що «нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін» [1, с.18]. Ці ідеї правдиві і на часі, оскільки суспільство відчуває незадоволення якістю освітніх послуг, які надає школа, про що свідчать і наші власні дослідження [2, с. 218]. Водночас ця теза та схожі до неї звучать досить популістсько, оскільки постає зустрічне питання: «Чи володіємо ми достатньою й об'єктивною інформацією про те, яким є сучасний вчитель, які його професійні характеристики, які ціннісні орієнтації?». На жаль, достатньої інформації немає, що актуалізує пошук і використання нових надійних джерел інфомації про педагогічну спільноту. Ця інформація набуває надзвичайної ваги для осмислення спільного та відмінного у статусі українського вчителя у порівнянні зі статусом вчителів в інших країнах, для проведення освітніх реформ, і вироблення ефективної освітньої політики з метою підняття статусу вчителя в Україні.

Метою даної статті є соціологічний аналіз потенціалу міжнародного порівняльного освітнього дослідження TALIS для вивчення соціально-професійних характеристик вчителів.

Ступінь розробки проблеми. Ознайомлення з науковою літературою, присвяченою аналізу статистичних, демографічних, соціально-професійних, ціннісних характеристик вчительської

спільноти, засвідчило, що дана проблематика у соціологічному плані залишається практично недослідженою. Більшою мірою вчительська спільнота стає об'єктом педагогічних досліджень, в межах яких звертається увага на питання, пов'язані з виконанням педагогічних ролей, педагогічною культурою, професійними компетенціями і т.д. Серед вітчизняних досліджень, в яких проводиться компаративний аналіз вчительських спільнот у різних країнах, можна виділити праці Л. Пуховської [5]. Більше інформації соціологічного характеру ми маємо про вищу школу, аніж про середню, однак у центрі уваги постає не викладач, а студент. У цьому доробку слід виділити ґрунтовні дослідження Харківської соціологічної школи, реалізовані під керівництвом Л. Сокур'янської [6, 7]. Відсутність масштабних соціологічних дослідницьких проєктів, які б проводилися серед вчительської спільноти, звужує можливості для аналізу цієї соціально-професійної спільноти. Такі проєкти могли б закласти наукове підґрунтя для проведення реформ у середній освіті, підвищити соціальний статус вчителя. Проведення реформ у вітчизняному освітньому просторі задля підвищення якості освіти потребує, безумовно, підвищення рівня кадрового потенціалу. Для розв'язання поставленої задачі постає потреба у володінні надійною інформацією про професійні характеристики педагогічної спільноти. Ми фокусуємо увагу на шкільній освіті, тому нас більшою мірою цікавлять вчителі шкіл.

Певні статистичні дані ми можемо почерпнути у ресурсах Державної служби статистики України. Щорічні статистичні бюлетені Державної статслужби дають інформацію об'єктивного характеру про вчительську спільноту [3], зокрема про чисельність вчителів, їх регіональний розподіл та розподіл між міськими та сільськими школами, кількість учнів у розрахунку на одного учителя. Так, на 2013/2014 н.р. кількість вчителів складала 508 тис. а у 2015/2016 н.р. – зменшилася до 441 324 особи (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) [3]. За даними статистики бачимо, що найбільшою є кількість вчителів у Львівській області – 35 723 осіб. Також доступною є інформація про розподіл вчителів між міськими та сільськими школами. На початок 2015/2016 н.р. це співвідношення склало, відповідно, 231 466 та 209 858 осіб. Ці дані засвідчують, що чисельність вчителів у міських та сільських школах не надто різниться, незважаючи на те, що чисельність учнів, які навчаються у сільських школах, є суттєво меншою. В деяких регіонах чисельність вчителів у міських школах майже вдвічі менша, ніж у сільських, зокрема це стосується Волинської (відповідно, 6 518 та 11 229) та Тернопільської областей (відповідно, 6 120 та 11 274) областей. Ще один показник, який ми можемо аналізувати, спираючись на дані державної статистики, це кількість учнів у розрахунку на одного учителя. Середній показник по Україні на початок 2015/2016 н.р. складає 8 осіб. Однак він різниться між міськими та сільськими школами: 11 у міських школах та 6 – у сільській місцевості. Найнижчі показники за цим співвідношенням у міських школах фіксуємо у Івано-Франківській та Тернопільській областях – 9 учнів у розрахунку на одного вчителя [4].

Наведені показники дають певну інформацію про структуру вчительської спільноти, навіть уможливають зробити певні висновки про наявність суттєвих деформацій і диспропорцій у територіальному, регіональному вимірах тощо. Водночас дані, якими ми володіємо, не дають вичерпної інформації про майже півмільйонну вчительську спільноту. Більше інформації про учительську спільноту ми можемо почерпнути зі статистичних документів, які є відкритими і загальнодоступними. Водночас, чи структури, які є відповідальними за реформування шкільної освіти, володіють набагато більшим масивом об'єктивної інформації. Не можемо переконливо стверджувати.

Виклад матеріалу. Важливим інструментом у цьому контексті є міжнародний дослідницький проєкт TALIS, що проводиться Організацією економічного співробітництва та розвитку з 2008 року. Більш відомими для українського суспільства є міжнародні освітні дослідницькі проєкти TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) та PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), які проводяться Міжнародною асоціацією вимірювань навчальних досягнень (IEA). Перше міжнародне порівняльне дослідження спрямоване на виявлення якості природничо-математичної освіти учнів 4-х та 8-х класів, друге – на якість читання та розуміння текстів. Україна має невеликий досвід участі цих проєктах, які є звичною практикою для більшості

країн європейського континенту. Дослідження TIMSS проводилося в Україні двічі – у 2007 р. серед учнів 4-х та 8-х класів та у 2011 р. – серед учнів 8-х класів. У даний час напрацьовується нормативна база та є політична воля нового керівництва освітньої галузі до включення України у 2018 році в міжнародний проект PISA (Program for International Student Assessment), який реалізується, як і TALIS, Організацією економічного співробітництва та розвитку. Проект спрямований на оцінювання навчальних досягнень учнів 15-річного віку у читанні, математиці та природничих науках. Відповідальним за підготовку та проведення дослідження є Український центр оцінювання якості освіти. Важливо зазначити, що поряд з описаними вище проектами швидко набувають популярності опитування, спрямовані на виявлення інформаційних компетенцій молоді та дорослих, рівень їхньої комп'ютерної грамотності, зокрема COMPED (Computers in Education Study), SITES (Second Information Technology in Education Study), ICILS (International Computer and Information Literacy Study) та інші.

Описані вище проекти проводяться переважно серед безпосередніх споживачів освітніх послуг і вимірюють рівень їхніх знань та компетенцій. Ці проекти можна віднести до сфери освітніх вимірювань, яка в Україні лише проходить становлення.

Особливе місце з-поміж міжнародних освітніх дослідницьких проектів посідає опитування TALIS. Це дослідження є унікальним проектом, оскільки зорієнтоване на виявлення якості педагогічної спільноти – вчителів і директорів шкіл. Цей проект є своєрідним «міксом» освітніх вимірювань та соціологічного опитування.

TALIS (Teaching and Learning International Survey – Міжнародне дослідження викладання і навчання) – це авторитетне міжнародне порівняльне дослідження у сфері освіти, яке концентрується на умовах праці вчителів та навчальному середовищі шкіл. Дане дослідження проводиться консорціумом дослідницьких організацій під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку раз в п'ять років, починаючи з 2008 року. Метою дослідження є отримання країнами-учасницями достовірної порівнюваної інформації для самооцінки та формування політики, яка б сприяла підвищенню якості вчительських кадрів. Результати дослідження дають змогу вчителям і директорам шкіл зробити свій внесок в аналіз системи освіти і розвиток освітньої політики. Дослідження TALIS виявляє форми і методи організації праці вчителів, оцінювання та винагороди, підвищення кваліфікації. Проект також має на меті з'ясування очікувань вчителів, ставлення до викладання, аналіз методів, які вони використовують у своїй педагогічній діяльності. Опитування ставить за мету виявити чинники, які впливають на ефективність діяльності, та задоволеність своєю працею. Серед завдань TALIS слід також виділити з'ясування ролі директорів шкіл в управлінні школою, професійній підтримці вчителів, виявлення рівня залучення вчителів до прийняття управлінських рішень, а також вивчення шкільного клімату.

У першій хвилі (2008 р.) в дослідженні TALIS взяли участь 24 країни, а у другій (2013 р.) – уже 34 країни. Наступна, третя, хвиля дослідження пройде 2018 року, до якої уже завершилася реєстрація країн та проходить у даний підготовчий етап. Специфікою дослідницького проекту є те, що опитування проводиться в два етапи: з вересня до грудня у країнах південної півкулі, а з лютого до червня – у країнах північної півкулі.

Дане дослідження є першим міжнародним проектом, зорієнтованим на вивчення освітнього середовища школи та умови праці вчителів. Опитування дає можливість дослідити погляди вчителів і директорів щодо шкільного середовища. Країни-учасниці проекту мають змогу оцінити ситуацію у національній системі освіти та зіставити її з результатами, отриманими в інших країнах. Дані TALIS також дають змогу глибше зрозуміти, які проблеми у системі освіти є внутрішніми, а з якими стикаються аналогічно й інші країни.

Згідно з методикою, дослідження проводиться методом опитування, шляхом анкетування. Респонденти самостійно можуть вибрати спосіб заповнення анкети – у паперовій формі чи онлайн. Інструментарій охоплює дві анкети – для вчителів та для директорів шкіл. Опитування проводиться серед педагогів шкіл II ступеня, тобто 5-9 класів. Деякі з країн включали до вибірки і вчителів початкової школи. У кожній з країн-учасниць формується вибірка з 200 шкіл, в кожній з яких опитується директор школи та 20 репрезентативно відібраних вчителів. Таким чином, у

другій хвилі дослідження (2013 р.) було опитано близько 107 000 вчителів, які репрезентували більш ніж чотиримільйонну вчительську спільноту з 34 країн.

Інструментарій дослідження на кожному з етапів вдосконалюється, доповнюючись новими запитаннями з огляду на зміни в освітніх системах, потребу у володінні вчителями нових знаннями та навичками, формами професійного розвитку і т.д. Так інструментарій 2013 р., на відміну від 2008 р., був доповнений модулем 3 – анкетною для вчителів математики. Опитування вчителів математичних дисциплін проводилося в тих школах, які брали участь у проєкті PISA-2012. Таким чином зіставлялися результати математичної грамотності учнів з якістю вчителів, які забезпечували підготовку цих учнів.

Зосередимо увагу на структурі інструментарію TALIS (2013). Анкета для вчителів складається з семи блоків, які охоплюють:

- демографічний розділ;
- професійний розвиток;
- зворотній зв'язок вчителів;
- викладання – загальний огляд;
- викладання в «цільовому» класі;
- шкільний клімат та задоволеність роботою;
- мобільність вчителів.

Анкета для директорів також є структурованою і включає наступні блоки:

- демографічний розділ;
- інформація про школу;
- управління школою;
- атестація вчителів;
- шкільний клімат;
- інструктаж і наставництво вчителів;
- задоволеність роботою.

Таким чином, дослідження дає змогу :

- оцінити роботу вчителів у школах, форми і характер зворотного зв'язку вчителів з учнями та керівництвом, виявити, як одержана вчителями інформація використовується для заохочення вчителів;
- доступні для вчителів обсяги та форми професійного розвитку та рівень потреби у цьому розвитку, а також бар'єри професійного зростання;
- соціальні та професійні практики вчителів;
- політики і практики управління школою, участь у шкільному управлінні тощо.

На жаль, Україні не є учасником даного проєкту. Відсутність України серед країн-учасниць опитування позбавляє її цінної інформації щодо розуміння свого місця у світовому освітньому просторі. Для виправлення цієї прогалини громадська організація «Українська асоціація дослідників освіти», що створена на базі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, отримавши у 2015 р. дозвіл від Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) на використання дослідницького інструментарію TALIS-2013, здійснила його переклад українською мовою і проводить у даний час його пілотування серед учителів та директорів шкіл різних регіонів України.

Серед великого масиву даних, які можна почерпнути з дослідження TALIS (дослідження містить близько ста показників), можемо знайти і дані про демографічну структуру вчителів. Інтерес до аналізу демографічних характеристик вчителів виявляють як науковці, так і політики, оскільки ці характеристики вчителів корелюють, як показують дослідження, з досягненнями та мотивацією учнів, плинністю вчительських кадрів, оплатою праці вчителів тощо [8, s.33]. Країни, в яких надто низький відсоток залучення вчителів чоловічої статі, більшою мірою стикаються з означеними проблемами.

До країн-учасниць TALIS, в яких відсоток жінок є найвищим і коливається від 80 до 90 %, є Латвія (89%), Естонія (84%), Словацька Республіка (82%), Болгарія (81%). Найнижчою є частка

жінок у школах Японії (39%). Натомість, лише шість з десяти вчителів в Австралії (59%) складають жінки, в Мексиці – 54%, Нідерландах – 55%, Іспанії – 59%, Об'єднаних Арабських Еміратах – 59%. Незначно більшою є частка жінок у Німеччині та Польщі. Для більшості країн частка жінок серед вчительської спільноти коливається в діапазоні від 60 до 70%. Середній показник по масиву 34 країн, які блати участь у міжнародному опитуванні, складає 68%.

Гендерна структура директорського корпусу суттєво відрізняється від структури вчителів. Середній показник частки жінок на посадах директорів шкіл у країнах-учасницях TALIS складає 49% [8, s.66]. Загалом співвідношення чоловіків та жінок, які займають посади директорів, коливається в діапазоні 40/60 до 60/40. У Бразилії, Болгарії та Латвії частка жінок-директорів є найвищою, відповідно, 75%, 71%, 77%. В той час чоловіки серед директорів домінують у Японії та Кореї, відповідно, 94% та 87%.

На жаль, ми не володіємо точними даними про гендерну структуру української вчительської спільноти. Можемо лише припускати, що показники можуть бути суттєво вищими, аніж середні по масиву, і бути наближеними до країн Прибалтики.

Висновок. Ми зупинилися на одному з показників, які акумульовані у дослідницькій базі TALIS. Загалом, включення України до проекту TALIS буде важливим джерелом одержання широкого масиву даних про сучасного українського вчителя, що надзвичайно важливо для проведення освітніх реформ в Україні, підвищення статусу вчителя. Також включення України до міжнародних освітніх досліджень може розглядатися як механізм підвищення якості вітчизняної освіти та інтеграції України в європейський освітній простір.

Література

1. Нова школа. Простір освітніх можливостей (Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа»: Проект для обговорення) / МОН України, за ред. Л. Гриневич та ін., 2016 [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-pdf>
2. Щудло С. Вища освіта у пошуку якості: quo vadis [Монографія] / Світлана Щудло. – Харків – Дрогобич: Коло, 2012. – 340 с.
3. Загальноосвітні навчальні заклади України / Освіта [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2015/2016 н.р. Статистичний бюлетень (відп. за вип. О.О.Кармазіна). – Київ: Державна служба статистики України, 2016 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Пуховська Л. Учителі як соціально-професійна група у дзеркалі світової статистики / Л. Пуховська // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти; Глухівський держ. педагогічний ун-т, за ред. Н. Ничкало, І. Зязюн, Л. Пуховська, Н.Гузій та ін. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С.19 – 28.
6. Сокурянская Л.Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л. Г. Сокурянская. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2006. – 576 с.
7. Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія / За ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 520 с.
8. TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning [Електронний ресурс] OECD Publishing, 2014 – Режим доступу: http://www.istruzione.it/allegati/2014/OCSE_TALIS_Rapporto_Internazionale_EN.pdf

Literatura

1. Nova shkola. Prostir osvitynikh mozhlyvostey (Kontseptual'ni zasady reformuvannya seredn'oyi osvity «Nova ukrayins'ka shkola»: Proekt dlya obhovorenniya) / MON Ukrayiny, za red. L. Hrynevych ta in., 2016 [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>
2. Shchudlo S. Vyshcha osvita u poshuku yakosti : quo vadis [Monohrafiya] / Svitlana Shchudlo. – Kharkiv – Drohobych : Kolo, 2012. – 340 s.
3. Zahal'noosvitni navchal'ni zaklady Ukrayiny / Osvita [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Zahal'noosvitni navchal'ni zaklady Ukrayiny na pochatok 2015/2016 n.r. Statystychnyy byuleten' (vidp. za vyp. O.O.Karmazina). – Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, 2016 [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Pukhovs'ka L. Uchyteli yak sotsial'no-profesiynna hrupa u dzerkali svitovoyi statystyky / L. Pukhovs'ka // Pedahohichna maysternist': problemy, poshuky, perspektyvy /APN Ukrayiny; Instytut pedahohiky i psykholohiyi profesiynoyi osvity; Hlukhivs'ky derzh. pedahohichnyy un-t, za red. N. Nychkalo, I. Zyazyun, L. Pukhovs'ka, N. Huziy ta in. – Hlukhiv: RVV HDPU, 2005. – S.19 – 28.
6. Sokuryanskaya L.H. Studenchestvo na puty k druhomu obshchestvu: tsennostnyy diskurs perekhoda / L. H. Sokuryanskaya. – Kh.: KhNU imeni V. N. Karazyna, 2006. – 576 s.
7. Ukrayins'ke student-stvo u poshukakh identychnosti: monohrafiya / Za red. V. L. Arbyeninoyi, L. H. Sokuryanskoyi. – Kh.: KhNU imeni V. N. Karazyna, 2012. – 520 s.
8. TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning [Elektronnyy resurs] OECD Publishing, 2014 – Rezhym dostupu: http://www.istruzione.it/allegati/2014/OCSE_TALIS_Rapporto_Internazionale_EN.pdf

Shchudlo Svitlana

Teachers as a Social and Professional Community: Methodological Principles and Peculiarities of International Comparative Survey TALIS

The author substantiates the importance of including of Ukraine into the international comparative education surveys. The author is analyzing the potential of the International Survey TALIS for the educational reforms in the Ukraine, especially for the school reform. The OECD Teaching and Learning International Survey (TALIS) is a largescale international survey that focuses on the working conditions of teachers and the learning environment in schools. TALIS helps countries reviewand define policies for developing a high-quality teaching workforce. TALIS examines the ways in which teachers' work is recognised, appraised and rewarded, and assesses teachers' participation in professional development activities.

According to the author argues, the inclusion of Ukraine in the international educational surveys is a mechanism to improve the quality of Ukrainian education and the important factor to its integration into the European educational space. The article reveals the goals, objectives and features of TALIS survey and prospects of its realisation in Ukraine.

Keywords: TALIS, International Educational Surveys, teachers, principals.

Надійшла до редакції 30.09.2016 р.

УДК 27-79(477)

© Людмила Шугаєва
(Рівне)

ТЕОКРАТИЧНІ ВИЯВИ НЕОХРИСТІЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ УТВОРЕНЬ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті на підставі філософсько-релігієзнавчого аналізу з'ясовуються причини поширення в Україні, а також сутність віровчення неохристиянських релігійних утворень таких як Церква Останнього Заповіту і Дзвінки кедри України (анастасіївці).

Автор акцентує увагу на тому, що такі релігійні об'єднання виникають як реакція на досить глибокі трансформації суспільної системи загалом, на виклики сучасного українського суспільства, а саме: соціально-економічна криза, війна, криза світських і духовних ідеологій. Неохристиянські релігійні об'єднання пропонують своїм прихильникам нову сакральну інтерпретацію оточуючої дійсності, вирішення глобальних проблем сучасного людства не тільки нове осмислення соціальних проблем, а й претендують на якісно нове їх вирішення.

Середній вік послідовників названих об'єднань, невирішеність соціально-економічних проблем, криза духовності, радикалізація суспільства свідчать про життєздатність неохристиянських релігійних об'єднань і перспективність їх подальшого розвитку.

Ключові слова: криза, неохристиянство, Віссаріон, Церква Останнього Заповіту, В. Мегре, анастасіївці, теократія.